

(Μακεδονία) 25-12-81

Πρωτοποριακοί πειραματισμοί

ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Της Σοφίας Καζάζη

Δυσάρεστα νωπή, παραμένει άκομη, ή άνάμνηση τής μικρής συμμετοχής υποψηφίων γυναικών στις πρόσφατες βουλευτικές έκλογές και γίνεται άκομη πιο όδυνηρή, γιά μάς τις γυναίκες της Θεσσαλονίκης, που δὲν κατορθώσαμε νὰ στείλουμε ούτε μιά υποψήφιά μας στὸ ἑλληνικὸ κοινοβούλιο.

Τὸ πρόβλημα υπάρχει καὶ ή ἀναγκαιότητα μιᾶς ὀποτελεσματικῆς γυναικείας δράσης ὁρίζεται άμεσα καὶ καθαρά. Τὸ οὐσιαστικό τοῦ οἰγματικούς δραστηριότητας της πόλης μας ὄφειλον νὰ ἀναθεωρήσουν τὴν τακτική τους καὶ νὰ ανασυγκροτήσουν τοὺς στόχους τους δὲν υπάρχει καμίας ἀμφιβολία. Άλλα καὶ ἔμεις οἱ ίδεις τί κάνουμε; Εἴτε είμαστε ἐνταγμένες στὸ γυναικείο κίνημα είτε οχι, πρέπει νὰ βρούμε τρόπους ἀλληλογνωμίας καὶ ἐπικοινωνίας. Καιρός πιά νὰ συνειδητοποιήσουμε τὸν πολὺ σημαντικὸ ἄλλα, δυστυχώς, ἀσύρτο ρόλο μας στὸ σπίτι, τὸ παραγωγικὸ αὐτὸ ἔργο ποὺ δχι μόνο δὲν ἐκτιμάται ἀλλά καὶ παραγνωρίζεται. Ενώ ὁ ἄλλος δυσβάτατος ἀγώνας τῆς ἔργασδμενης γυναικος, που πολεμάει σὲ δύο μέτωπα —σπίτι - δουλειά— σχεδὸν ἀποιωτάται. Ωστόσο ἔκεινο, ποὺ σίγουρα συμβαίνει, είναι ὅτι ἔμεις οἱ ίδεις δὲν ἔχουμε κάπια υποψιαστεῖ τῇ δύναμῃ μας (είμαστε ὁ μισὸς πληθυσμοῦ) καὶ τὸ κυριότερο,

ριζαν γονατιστές γιὰ νὰ ζήσουν τοὺς δοσμένους ρόλους τῆς γυναικος, εἰτε δηλαδὴ τὸ μαρτύριο μιᾶς ίδιας ἐπαναλαμβανόμενης καὶ σχηματοποιημένης ζωῆς, ἀνάμεσα στὰ πάτα τῆς κουζινας, τὴ μπαλωματικὴ ή τὴ μαγειρικὴ, εἰτε πάλι τῆς ἀνέμελης ντίσκογκέρη μὲ τὰ κουνήματα καὶ τὰ άκουστικά στ' αὐτιά.

Η πρόσβαση δύμως τού πλήθους μέσα στὴν αίθουσα, πρός τὸ κιβώτιο - κατοικία, δὲν ήταν τὸσο εὔκολη. Γιατὶ ἐπρεπε πρώτα ν' ἀποφασίσει νὰ πόδοπατήσει κάτι ἀχρηστα, πεταμένα ξύλινα κερούλια μαζὶ μὲ κάτι γαλάζιες καὶ ὁμορες κεραμικές καρδιές — ποὺ φυσικὰ κανεὶς δὲν πρόσεχε. Οἱ ξηροὶ θόρυβοι γέμιζαν τὸν αέρα. Σύμπτωση τὸ ποδοπάτημα τῆς καρδιᾶς; ή ἐπιδίωξη τῶν δύο γυναικῶν νὰ επιβεβαιώσουν τὴν ἀνέμελη συμπεριφορά τῶν ἀνθρώπων;

Οπως καὶ νάχαι τὸ πράγμα, κείνη τὴν ώρα ὅταν τὸ πλήθος πλησιάζει, μπορούσες νὰ αἰσθανθεῖς τὸ ζωηρὸ σφυγμό του, νὰ δικαιολογησεῖς τὴν ἐπιμονὴ του νέῳ βρει ἔνα τράπο γιὰ νὰ κυττάξει μέσα, νὰ παραμερίσει ἐπιτέλους τὴν ἀμμό καὶ νὰ κολλήσει τὸ μάτι του γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ τὰ δράμενα.

Ηδη κι δλας τριγυρίζοντας τὸ πλήθος αὐτὸ, είχη προσέξει τὶς κρεμασμένες φωτογραφίες στὸν ἀπέναντι τοίχο, μαζὶ μαυροφορεμένης κοπέλας ποὺ διαρκώς κεντά σὲ ποικίλες στάσεις καὶ διαφορετικούς τόπους. Ενώ ἔνα τεράστιο φθαρμένο ξύλινο στέμμα στὸ κέντρο μὲ ξεφυσμένα ηλεκ-

Σκοπή άνέμελης γυναίκας. Από της Λήδας Παπακωνταντίνου δέν έχουμε βρει τρόπους γιά νά σποκαστασθεί η έμπιστούνη της μάς γυναίκας στήν άλλη.

Τό σημείωμα αύτό γράφεται μ' ἀφορμή τήν πρόσφατη πρωτοβουλία της «Μακεδονίας» και ἐπιδώκει νά μεταφέρει βιωμένες έμπειρες σ' ένα χώρο της τέχνης πού δόγηγούν σε νέες δρομολογίες πρός το φεμινισμό.

Πρόκειται για την καλλιτεχνική δημιουργία και συμμετοχή δύο γυναικών: της Λήδας Παπακωνταντίνου - Χιούζ και της Σάλυ Σμίθ. Η έκθεση, αύτή ἀποτελεί τήν ἀφετηρία μάς προσπάθειας τών κριτικών, νά φέρουν τό εύρυτερο κοινό σε ἐπαφή μέ τις πιο συγχρονες τάσεις. Η λέξη ἔδω «Περιβάλλον» ένεχει τήν έννοια ένος δοσμένου χώρου όπου ο καλλιτέχνης κατασκευάζει και δημιουργεί σύμφωνα με τις προσωπικές του ἐκτιμήσεις και φυσικά ένος ἀπό τά συμβατικά πλαίσια ένος ζωγραφικού πίνακα ή ένος γλυπτού. Δηλαδή πρόκειται για μιά περιβαλλοντική σύνθεση, - κατασκευή όπου οι μονάδες δόμησης της ἐκφράζουν τό προσωπικό και αναγνωρίσμα στίγμα τού κάθε καλλιτέχνη.

Μέ τή λέξη «Δράση» πάλι ύπονοούμε τό γεγονός ή τό ἀπροσδόκητο συμβάν που ζει και ἐπιδεικνύει - σε τακτές ώρες - ο καλλιτέχνης στό «Περιβάλλον» του.

Μετά τήν ἀπαραίτητη αύτή παρένθεση ἐπανερχόμαστε στό περιβάλλον και τή δράση τών δύο γυναικών, με μοναδικό στόχο να φέρουν, τό πρόβλημα και τή θέση της γυναίκας στήν κοινωνία, κοντά οχι πιά σ' ένα περιορισμένο και μυημένο κοινό, ἀλλά σ' όλον ἐκείνο τόν κόσμο τού Ζαππείου που κάνει τις βόλτες του και συνηθίζει ν' ἀνεβαίνει τά σκαλοπάτια τού κτηρίου, γιατί πάντα κάτι συμβαίνει μέσα στίς ἀτέλειωτες αἰθουσές του.

Τό κοινό αύτό, πού ἀν θέλετε, ἐκφράζει και τή στάθμη τού πολιτισμού μας, αὐθόρυμπτο και απληροφόρητο, χωρίς καμιά κοινωνική ἐπιλογή, περιέργο και διψασμένο νά δει και νά μάθει, ἐμπαίνει στίς αἰθουσές, τριγυρούσε, καθυστερούσε ύποψιασμένο μπροστά στήν έργα, για νά καταλάξει, τέλος, στό κέντρο της τρίτης αἰθουσας, γύρω ἀπό τή μακρόστενη και χαμηλή κιβωτο - κατοικία, κλειστή ἀπό παντού και μέ αἱμα στήν ἐπίπεδη όροφη, πού τό καθήλωνε μέ τό μυστήριο της. Ήταν τό «Περιβάλλον» που είχαν κατασκευήσει, οι δύο καλλιτέχνες, μέ αναπαράσταση σε μικρογραφίσ τού βασιλείου τής γυναίκας, μέ δύο δωμάτια που τό ύπαν και τό πλάτος τους δέν ξεπερνούσαν τό μέτρο, ένω στή μέση της κατασκευής ένα σαλονάκι, γύρω στά 60 έκαστοσά, συγκοινωνούσε μέ τούς χώρους τών δύο γυναικών και τις υποδέχονταν γιά λιγή σ' νάπαυση και ἀναψυχή. Αξίζει νά σημειωθεί ὅτι οι μικροί αύτοί χώροι ήταν στολισμένοι μέ ιδιαί τέρο γόνυστο, κάτι μνήμες παιδικές μέ χάρτινα καραβάκια στό ταβάνι, παλιές φωτογραφίες ή φυλακτά.

Κάθε βράδυ οι δύο γυναίκες - δημιουργοί αναδιπλωμένες μέσα σ' αύτούς τούς κύβους, στριφογύ-

τού τό «Περιβάλλον - Δράση», Χιούζ και τής Σάλυ Σμίθ. τρικό λαμπτόνια —άν και στερημένο ἀπό κάθε πολιτική φόρτιση — ύποδηλώνει τό θηριώδες έξουσιαστικό σύμβολο. Ολα αυτά τά στοιχεία έχουν προετοιμάσει τό κλίμα γιά νά περάσουν οι φεμινιστικοί στόχοι πού ἐπιδώκουν, μέσα ἀπό τό καλλιτεχνικό στόχαστρο, οι δύο γυναίκες. Πρώτα μέσα στό μικροσκοπικό χώρο της ή κάθε μιά θά ύποδυθει και θα ζήσει, σε μιά ἀδάκοπη ροή και μεταλλαγή τίς ίδιες κινήσεις και στάσεις —πού ἔδω και αιώνες— έχουν καταδίκασει νά ζει ή γυναίκα. Μέσα σ' αύτούς τούς στενάχωρους και ἀσφυκτικούς χώρους οι σπασμαδικές κινήσεις τών χεριών τους πού ἐπαναλαμβάνουν τό ίδιο πράγμα, οι ἀβλες στάσεις τους θά ἀποκαλύψουν και θά μεταδώσουν, στά ἐκτλητικά μάτια τού πλήθους, τά πρώτα μηνύματα γιά τήν ὄρφανεμένη καταπιεσμένη γυναίκα. Βέρσια δέν θά λειψουν και οι σκηνές τής ἀνάνευλης και ἀνπομπιστης γυναίκας - ἀντικείμενο, μέ τόν καθρέπτη και τό περιοδικό στά χέρια νά προετοιμάζεται γιά τή βραδινή ἔξοδο, μέ τή μάσκα ἀπό φρούτα στό πρόσωπο.

Ετσι οι ἐπάλληλες αύτες δοκιμασίες τών δύο γυναικών μέ τήν ίδιαιτερότητα τής δράσης τους, κατόρθωσαν νά προκαλέσουν κτίνα δέν διεγείρουν ένα πλήθος ἀπό σύνδρες και γυναίκες, νά τούς καθηλώσουν γύρω ἀπό τήν κατασκευή τους και νά τούς δόηγήσουν στήν ἀντιμετώπιση ένος ποσοβλήματος πού δέν είχαν ποτέ πουμαστεί. Και τό κυριότερο νά ἐκδηλωθούν συζητώντας μεγαλώφωνα, νά θυμάσουν γιά τούς απαράδεκτους γυναικείους στόχους ή νά προσταθήσουν ν' ἀμινθούν.

Η ἀτμόσφαιρα γεμίζει ἀπό ἐντονες ἀντεγκλήσεις τόσο ήλικιων μένων όσο και νέων ἀνδρών «γιά τό τι ἐπί τέλους ἐπιδιώκει ή γυναίκα και πού τό πάεις ώς τήν κατάφαση μάς νεαρής γυναίκας τού λαού πού στρέφεται «κι λέει στόν ἀνδρα της «είδες είσαι τό δεκανίκι μου και δέν είμαι ό εσυτός μου».

Χωρίς ἀμφιβολίας τό «Περιβάλλον και τή δράση» τής Λήδας και της Σάλυ Σμίθ λειτούργησε ἀμέσα, δραστικά και ἀποτελεσματικά. Αύλακοσε τή σκέψη, τύραξε τή συνείδηση, ἔθεσε τό γυναικείο πρόβληματ και τελικά συζήτηθηκε ἐντόνα.

Η ζωηρή αύτή είκόνα πού ἐπιβεβαιώνει τόσο τή λαϊκή συμμετοχή όσο και τήν παραγωγική κοινωνική λειτουργία τής καλλιτεχνικής δημιουργίας, μάς κάνει νά ἐπίτιζουμε ὅτι τό ὄρομα μάς καθολικής τέχνης πού θά γκρεμίσει τούς τοίχους τής φυλακής της, θά ξεχυθεί στούς δρόμους, θ' ἀγκαλιάσει τή ζωή και θά συμβάλλει ἀποφασιστικά στήν ἀλλαγή της δέν είναι μακριά. Και ὅτι όλοι αύτοί οι καλλιτέχνες και όσοι ἀλλοί «έπιχειρούν νά ελευθερώσουν τήν τέχνη ἀπό τούς δεσμευτικούς και ἀπομονωτικούς προσδιορισμούς της» γίνονται οι προφήται πρωτοπόροι μάς νέας ἐπικειμένης ἐποχής. Γιατί τό ἔργο τέχνης, σταν ἔγκατολείπει τή διακοσμητική του παλιά δουλειά, μπορεί νά μεταμορφωθεί σ' ένα τέλειο ἔργαλείο κοινωνικής προσέγγισης και πράξης, σ' ένα δόπλο μαχητικού και ἀποτελεσματικού διαλόγου.

Οι δύο γυναίκες - καλλιτέχνης μάς τό ἀπέδειξαν.

ΣΟΦΙΑ ΚΑΖΑΖΗ